

Ivc Grahori:

Petletnega Miloša moška povest

Lunjevi imajo pet hiš in žago in dosti hlevov. Vse posestvo se mu je zdelo podobno majhni vasi. Med hišami je široko dvorišče. V sredi raste star oreh. Zadaš so hlevi in skladišča za les. Pot od glavne ceste naprej je strma. Na levi sta ograja in vhod zgornjega vrta, ki se mu reče »Pod cesto.« Pri spodnjem vrtu je velik, visok latnik.

»Jeseni nam boš pomagal trgati grozdje,« je rekla sestra, potem pa se je menda nekaj spomnila in je pripomnila, »ko boš velik.«

Milošu se je zdela trta res previsoka, kot streha. Pod njo so bile skladovnice belih desk. Na nasprotni strani ob poti stoji zidnica, lepa in precej visoka hišica s kamenitimi zunanji stopnicami. Podobna je kmečkim hišam iz Miloševe vasi. A v nji biva samo mlinar. Spodaj je hladen hram: ena shramba za krompir, druga za sadje, srednja za zelje in za razne stvari. Tudi sitnica stoji tam na debelem, odsekanem štoru. Take sitnice Miloš dotlej še ni videl. Narejena je iz lesa, kakor omarica. V levem delu zidanice je vinska klet. Vse to je Milena bratu natančno razkazala.

»Poglej in zapomni si, ako te pošljemo kaj iskati! V tem sodčku je kis. Vino je v onem, ki ima pod pipico belo skledo.«

Šla sta spet ven in opazila, da je nekdo pripeljal voz žita v mlin. Mlinar je bil že tam.

»Stopiva brže, ker se mi zdi, da bom morala iti v mlin. Glej! Tukaj so oče. Reci: Dober večer in ostani pri njih, če ti ukažejo.«

Stari Lunj je bil že bel mož. Tako belih las in tako gostih nima v vsi dolini nobeden. Miloš ga je že prej poznal, ker je prihajal ob nedeljah popoldne k Razpotnikovim v gostilno. A pil ni skoraj nič in tudi malo govoril. V kovačnici je ukazoval nekemu kmetu. Varila sta konice za brušenje mlinskega kamna. Prav vroče jima je bilo, ker sta zelo razpihala žerjavico na ognjišču. V koritu sta imela vodo.

Sprejela sta Miloša kakor novega delavca in pomagata.

»Ravno prav si nama prišel,« je dejal oče. »Ali znaš goniti meh? Tu primi, stopi z nogo na deščico, tako!«

Miloš je storil vse, kakor mu je oče ukazal in kmalu je znal. Moža sta bitela delati, vrtela sta se pri ognjišču, si podajala kose železa, ga stavila v žerjavico, razbeljene kose pa jemala ven in jih na nakovalu obdelovala s kladivi. Ko se jima je zdela konica dovolj ostra, sta vrgla vroče železo še enkrat v žerjavico, potem pa ga previdno pomočila v vodo. Ovrčalo je. Včasih sta se moža kregala. Vse je bilo zelo zanimivo. Miloš se je razgledal po kovačnici. Poda kovačnica nima, ker je najboljša navadna zemlja. Na nasprotni strani sta dve široki, zidani peči z velikima vzdanimi kotloma. V njih kuhajo peso, korenje, krompir in oblodo za prasce. V Miloševem kotu je shramba za kmečko orodje. Tu so sekire, motike, lopate, ob stenih vise kose, srpi in grablje.

Meh je velik. Milošu se je zdelo, da puha nad njim kraška burja. Slišal je, kako je na ognjišču žumelo. Zrak je skozi luknjo močno pihal v žerjavico. Zgornji okvir mehu se je dvigal in padal, zadaš je bil visok več kot pol metra, spredaj pa ozek. Potem je počasi padal in se stisnil kot velik biškot ali pa posušena žaba. In Miloš je gnal vzvod vedno bolj, da je včasih kar vse zaškripalo. Mislil je, da lahko požene še bolj, a se je bal, da bi se debelo usnje pretrgalo.

Naenkrat je bilo tega veselja konec. Moža sta končala, pospravila konice in se odpravila ven. Miloš je stopil takoj k očetu in mu pomagal nesti.

»Zdaš boš videl, kako klepljemo mlinske kamne. Pojdi z nama!«

To je pač Miloša najbolj mikalo. Šli so okrog oreha in mimo hlevov na žago. Tam so nekaj pripravili in izbrali pet toporišč za konice. Potem so šli dalje. Mlinski kamni so bili že pripravljeni na visokem podu.

»Ta dva moramo danes,« je dejal

oče hlapcu, ko so stopili v mlin. — »Druga dva naj danes še tečeta, ampak jutri jih moramo dobro pregledati. Kadar se kamen obrabi, je najboljše, da ga takoj sklepjemo, drugače ni več za rabo.«

Moža sta zlezla po stopnicah na pod in začela delati. Miloš pa je sel zraven na polonik in ju opazoval. Prižgali so petrolejsko svetilko. Dolgo pa ni trajala ta zabava, ker jih je prišla dekla poklicat k večerji.

Tam so bili zbrani domači: svak, mati, sestra Milena in neki kmet. Priesedli so še oče, hlapec in Miloš. Svak je sprejel svojega birmanca z veliko častjo. Ko sta se pogovorila, so molili in potem mu je odrezal kruha.

»Kakšnega hočeš, črnega ali belega?« je vprašal in se smejal. Mati je tudi pogledala Miloša in potem mu je zmerom nakladala poln krožnik jedi.

»Ji,« je rekla, »da boš velik!«

Miloš pa ni smel toliko jesti, sicer bi počil ali pa slabo spal. Že pri jedi je zehal in kmalu po večerji ga je sestra spravila spat. Postlala mu je v lepi sobici mehko posteljo. Rjuhe so bile sveže in hladne, kar se je zdelo Milošu zelo imenitno. Poslušal je pri odprtem oknu vodo, ki je šumela spodaj in pršala s koles skoraj do strehe. Še, ko ga je sestra prekrizala in odšla, ni takoj zaspal. Zdelo se mu je, da ga voda hladi s svojim šumenjem in kolo s klopotom kot velika, črna pahljača. Potem pa ga je naenkrat zmanjkalo.

Miloš je dobro spal.

»Tako je prav,« se je pohvalil zjutraj, ker se je rano prebudil in ker je bil dobre volje. Vsega se je spomnil in ta dom mu ni bil kar nič tuj. Tukaj bi lahko ostal še vse poletje in bi pomagal delati.

Oblekel se je in se tekel umiti. Brisačo je nesel s seboj. Gredeč je opazil, da je sestra že v kuhinji, da so vsi vstali in delajo. Le nekako sveže se mu je zdelo in zrak pri vodi hladen, ko je stopil k zatvornicam. Ogledal si je vse še enkrat. V enem koritu je drla visoka voda. V nji se je umil po svoji stari navadi, da vtakne glavo do ušes v vodo ter jo tako zaobrne, da segajo valovi po hrbtu.

»Haha!« je odlel, ko se mu je zdelo dovolj. Obrisal se je, nesel brisačo nazaj, tja, kjer jo je bil vzel in pricopotal po stopnicah v vežo. Na dvorišču ni bilo nikogar, zato je tekel pogledat v hlev kravice, telčke in konje. Toda odhajali so že na pašo in pastir, ki je tekel z bičem okoli njih, je bil slabe vo-

lje. Tedaj se je Miloš spomnil, da pojde v kuhinjo pozdravit, kakor se je navedil doma.

Po zajtrku je bil že domač in je imel polno dela. Zadovoljen je bil. Ko se je vračal iz hrama, kamor so ga poslali po koše, je razigrano poskakoval in žvižgal. To pa ni bilo prav.

»Zakaj žvižgaš, neumneži! Ali ti nisem rekla, da mama še spijo? Prebudil si jih in gotovo bodo zdaj jezni.«

Miloš se je osramočen potuhnil. Bal se je, da bo res tako, kot je dejala sestra. In res:

»Ti žvižgovec, ti!« ga je pokarala stara mati, ko je prišla po stopnicah. »Le kdo te je učil tako lepo žvižgati! Kakšen je ta ptič, sem ugibala, ki tako zgodaj poje.«

Miloš je lepo pozdravil in hitel spet v mlin.

Potem je šla mati v kuhinjo in pričakoval je, da bo sestri še kaj potožila, ker jo je z žvižgom tako zgodaj prebudil. Sestri ne bo prav in nič več ne bo zadovoljna z njim. Čakal je.

Ob desetih šele je spet videl sestro. Prinesla je mlinarju vina in kruha. Nekaj mu je naročila in je hotela spet oditi. Miloš je skočil k nji in jo boječe vprašal:

»Ali so mama še jezni!«

»Ne, niso jezni. Samo enkrat so še pri zajtrku ponovili: Žvižgovec. Zdaj pa me poslušaj in bodi priden! Rekli so, da moraš ostati pri nas.«

(Dalje prih. nedeljo.)

Sredi polja

Sredi polja, sredi polja
sama dobra volja.

Kakor dama v čisti svifi
turščica šumi,

in proso se klanja, klanja,
polne skleda za večerjo

zlate kaše nam naznanja.
Strogi polni so pogače,

strd da ajda za kolače.
Travnik pojde skozi jasli,

da cvrtja bo v samem masli.
Vsa pohlevna pesa rdi,

tiho repa se redi;
to obeta toščke dosti,

da bo greha še o postli.

Sredi polja, dobra volja,
a nad poljem ljubi Bog,

blagoslova polnih rok.
Mi pa grešniki veliki,

mislimo —
da smo svetniki.

(Iz Utvine zbirke)

† Srečko Kosovel:

Pasja vera

Pasja vera, žabja dlaka,
nekdo skozi vas koraka,
najbrže gospod župan
ima danes rojstni dan.

Gre gospod župan po vasi.
trdo stopa in počasi,
krstni boter danes bo
pri mlakuži za vasjo.

Ko princeso so krstili,
v vodo so se vsi spustili,
plaval po dva in dva
oče urh in botra.

Ko župana urh povabi
k porodnici mladi žabi,
nič ne ve, kaj naj stori,
osramočen ves bledi.

Osramočen sam ostal je,
župan skozi vas bežal je
da bi ga nihče ne čul,
je še čevlji sezul.

Gustav Strniša:

Bela omela

Omela je bila nekdanj nizko prijazno
drevesce, rastoče po senčnatih gozdih.

Drobni ptički so jo zelo ljubili, najbolj
seveda drozg, ki je najrajši zana-
jal k nji v goste zobat njene lepljive
jagode. V omelinem prijaznem vejevju
je bilo ptiču tako všeč, da je še gnezdil
rad tamkaj.

Pa se je ustavila nekega dne v onem
gozdu družina potujočih žrjavov. Star
samec, ves pepelasto siv, menda od
starosti, je pripovedoval omeli, kako
lepó je po svetu, kjer ona še ni bila.
Opisoval ji je čarobne močvirne kraje
severne Evrope in druge krasne dele
zemlje.

Leteti, leteti! je bila odslej edina že-
lja bele omela. Zaman je dvigala svoje
zelene usnjate liste, da bi zletela kvi-
šku! Nikamor ni mogla. Držale so jo
korenine. Listi so nalahno vztrepotali
kadar se je trudila, da bi zletela.

Vendar ni nehala misliti na letanje.

»Ptiči pridejo zobat moje jagode.
Morajo me naučiti letati po zraku, sicer
jim ne dam niti ene jagode!« je dejala.

Ko je priletel drozg, je takoj zašu-
mela:

»Leteti hočem! Nauči me! Sicer ne
boš zobal mojega sadu!«

Ptič jo je začuden pogledal:

»Kako naj te naučim, če nimaš pe-
roti? Bodi vendar pametna in dobra!
Kako naj drevesa letajo po zraku?«

Bela omela se je zamislila. Drozg se
je nazobal, se kimajoč zahvalil in odle-
tel.

»Kako lepo je veslati po zraku!« si
je spet rekla omela, ko je videla dro-
zga, ki je odhitel. »Ne bom odnehala!«
je trmasto vztrajala.

Premišljevala je tako dolgo, da so od
samega premišljevanja postali njeni
listi, ki so bili lepo temno zeleni, zdaj

Dušan Vargazon:

Jurčki

Tiho je prišla vila v gozd. Drevesa so jo pozdravljala z lahnim šelestenjem, v vejah so žgoleli ptički, a na tleh, pod grmovi, so se smehljali drobni jurčki. Vila se je sklonila k njim:

»Jurčki, moji mali, ali vam ni mráz? V srajčicah ste me pričakovali in se veselili! Kaj naj vam dam zato?«

In pogrnila je jurčke z mahovnimi odejami. Potem pa je svetlih lic stopila naprej.

»Mehko nas je odela,« je pomislil jurček pod mahom in se ozrl po bratcih. »Saj spel?« se je začudil in zlezel še bolj pod odejo, da bi hitreje zadremal.

Trk, trk, trk... je potrkal dež na hrastovo skorjo, trk, trk, trk... je pošumevalo na odejo. Jurčki so pogledali izpod mahu: dež se je prigibal nad vejem, iz velike sive škropilnice so pršele drobne kapljice. Jurčki so jih lovili in jih metali po odejah, da je vse blestelo na njih.

Zvedavo so dvignili glave:

»Dež, povej nam, kaj si videl na poti?! Mesec se je že v drugo zredil, kar te ni bilo pri nas.«

Dež je pokimal: »Zares, dolgo me ni bilo k vam! Jaz hodim po vsem svetu. Kadar izpraznim sivo škropilnico, takrat pogledam okrog. Če teče v bližini reka, stopim k njej in zajamem vode. Včasih se napotim k morju, drugič spet k jezeru. Včeraj sem šel mimo grajskega vrta. Po stezah so tekale mile deklince. Ujele so domačega pastirčka in ga niso marale izpustiti. V lopi sredi vrta se je košatila grajska gospa:

»I nu, zdaj pa je dovolj. V gozd naj gre mahu nabirati!«

Potlej je stopila na plano in mi požugala čez zid. Napotila se je v grad, jaz pa sem nagnil škropilnico in jo poškopnil, še preden je prišla do stopnic.

»Uh!« je zamahnila za menoj, pastirčku pa je dejala:

»Danes ne hodi v gozd, te bo dež!«

In pastirček ni šel.

»Zakaj ni prišel?« so vzdihovali jurčki, »tri odeje bi mu bili dali: pretoplo nas je vila odela.«

»Že gre!« je zašepetal dež.

Pastirček je zlezel pod grm.

»Vzemi mah!« so ga prosili jurčki. Pastirček se je smehljaj in polagal mehke odeje v koš. Jurčki so strmeli in vzklikali, dokler ni oprtil polnega koša in vesel odšel.

Tedaj pa so se prestrašili: le ena odeja jim je ostala. Žalostni bratci so jo prijeli vsak na svojem kraju in jo jeli vleči narazen, da bi bila dovolj velika za vse. Pa so jo vso raztrgali in so popadali na tla.

To se je zgodilo davno, davno. Dež se je tako smejal, da so mu lile solze na zemljo. Še vedno se smeje in solze padajo na svet. Škropilnico pa je zagнал v tisti gozd in jo pozneje nikdar več ni šel iskat.

ŠALE ZA MALE

Mirko gre prvič v šolo. Namestu pričakovanega učitelja, stopi v razred učiteljica. Ko se Mirko vrne domov, ga vpraša oče: »Nu, Mirko, kako je bilo v šoli? Kaj vam je povedal gospod učitelj?«

»Oh!« odvrne Mirko, tega sploh ni bilo, poslal je svojo ženo!«

Teta: »Komaj včeraj sem ti dala denar, da bi bil priden! Danes mi pa že spet nagajaš!«

Stanko: Veš, teta, jaz se ne dam podkupiti!«

Učitelj: »Zakaj se dvigne živo srebro, če utaknemo toplomer v toplo vodo?«

Učenec: »Ker mu je spodaj prevroč!«

Rešitev zlogovnice

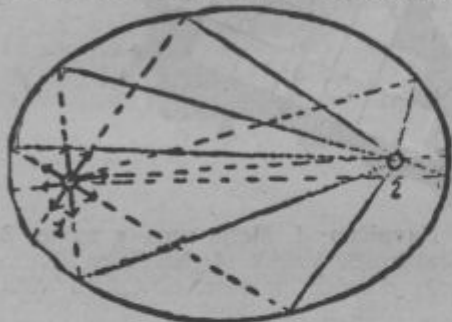
Laško	Dobrna
1. Ljubljana	2. Domžale
Anica	Omišalj
šola	Beograd
Karmen	Novi Sad
Olga	Radgona
	Azila

Dionizovo uho

Ali ste morda že katerikrat čuli o šepetajočih obokih in šepetajočih mostovih? Tudi take čudovite reči se namreč najdejo na svetu.

Za najstarejši šepetajoči obok je znano, da ga je imel tiran Dioniz, ki je z njim nadzoroval svoje dvorjane in druge sumljive ljudi. Zaradi tega so obok imenovali »Dionizovo uho«.

V srednjem veku so imeli take naprave skoro po vseh grajskih ječah, globoko pod zemljo. Pod te oboke so

sapirali jetnike, upajoč, da bodo v samoti razodevali drug drugemu svoje tajne, ki bodo po oboku prišle tudi na nepoklicano uho paznika.

Nu, kako si razlagamo čudovite lastnosti šepetajočih obokov? Kdor se je že učil geometrije ali fizike, je gotovo kaj čul o votlih zrcalnih, ki tako ojačijo glas, da se sliši šepetanje ali tiktanje ure na daljavo več metrov, če se primakne uho v tisto geometrično točko, ki ji pravimo gorišče ali žarišče. V tej točki se zvoki slišijo celo močnejše, kakor če bi prihajali na uho neposredno iz mnogo manjše oddaljenosti.

Ko govorimo, se razširjajo zvočni valovi enakomerno na vse strani in uho vjame zaradi tega le majhen del zvoka in sicer tem manj, čim bolj je oddaljeno. Nekoliko glasneje slišimo že, če zaslonimo uho z dlanjo, ker na ta način prestrežemo nekoliko več zvočnih valov, ki bi šli drugače mimo. Glede odmeva pa vam je itak znano, da ga lahko primerjamo z žogo, ker se na steni po istih zakonih odbije kakor žoga, tako da ga pod nekimi pogoji lahko iznova slišimo kot odmev. Zdaž si pa mislite, da bi človeka krog in krog tako obdali z zrcali, da bi vsako odbijalo glas nazaj v njegovo uho. V ta namen bi morala biti zrcala razporejena v obliki krogle, tako da bi imel naš šepetalec svoja usta prav v njenem središču. Seveda pa ni treba razpostaviti krog njega baš zrcal. Prav tako

dobri so tudi drugi zasloni. Če pa zaslonov ali sten ne razpostavimo tako, da odbijajo šepetalčev glas tja, od koder je prišel, marveč v neko drugo točko, potem se bo seve glas slišal le v tej točki. Prostor, v katerem se da to doseči, je elipsoid: telo, ki je precej slično jajcu, če si pravilno predstavljamo njega notranjščino. Od zgoraj ali pa od strani pogledan ima obliko elipse, kakor jo vidimo na naši sliki. Vsaka elipsa pa ima dve značilni točki, ki imata lastnost, da se žarki ali valovi, prihajajoči iz ene točke, vsi odbijajo natanko v nasprotno točko in nikamor drugam.

Na tem pojavu so zgrajeni vsi šepetalni prostori, zakaj tudi najtišji zvoki, nastajajoči v eni točki, se razločno slišijo v drugi, čeprav je prostor tako velik, da gre vanj na tisoče ljudi. V tem pogledu je med modernimi stavbami posebno znana katedrala sv. Pavla v Londonu. Drugače pa se dandanašnji šepetalni prostori ne grade več, vsaj ne nalašč. Primeri pa se časih, da priroda sama ponagaja temu ali onemu stavbeniku, tako da pri čisto pametni zgradbi nehote napravi nekakšen šepetalni prostor. Znani so nekateri obokani mostovi, pod katerimi se lahko dva človeka, stoječa vsak ob enem mostnem podporišču, čisto potihno razgovarjata, ne da bi ju čul kdo drugi, ki se slučajno nahaja vmes. Pri Plauen na Nemškem je tak most, pod katerim se čuje šepetanje na razdaljo 90 metrov. Če vas kdaj zanese tjakaj, ne pozabite si ogledati tega zanimivega izrodka slavnega Dionizovega ušesa.

Schönlank-Klopčič:

Polomljeni konjiček

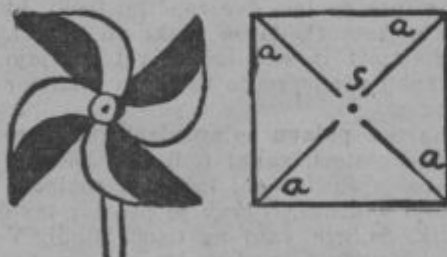
Meni konj je zbolel,
brez noge je — jo!
Hitro po mizarja,
pride naj takoj.
On ga bo popravil
s klejem in žebličkom.
Jutri se postavil
z zdravim bom konjičkom.

ZA SPRETNE ROKE

Vetrnica

Za vetrnico si izrežeš iz barvastega papirja kvadrat, s stranico 10–12 cm. Kvadrat upogneš dvakrat v diagonalni, diagonalni prerežeš do približno 1 cm razdalje od sredine. (Glej sliko!) Iz pa-

pirja izrežeš še majhen, okrogel listič, s premerom 2–3 cm. Nato upogneš vogale, ki so označeni s črko a v sredino, položiš nanje okrogli listič ter vogale in listič prebodeš z buciko, ki naj drži vse štiri vogale. Nato zabodeš buciko v paličico in vetrnica je gotova.

Vetrnica je lepša in pestrejša, če jo narediš iz papirja, ki je na vsaki strani druge barve. Pomagaš si lahko tudi na ta način, da vzameš dve tanki poli različno barvanega papirja, in ju položiš drugo na drugo.

Manica

Šaljiva vprašanja

1. Kateri svetnik je že davno umrl, pa še doslej ni prišel v nebesa?
2. S čim so imeli naši pradedi pokrite glave?
3. Kaj nosi Turek na potovanju vedno zadržaj?
4. Kakšnega kruha so stari Slovani največ pojedli?

Črkovnica

I			III
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
II			IV

Sestavi iz črk a, a, a, b, d, d, g, m, n, o, o, p, r, r, r, u 4 besede spomenom: I. Pesek. 2. Ovtja volna. 3. Prvi človek. 4. Telesna napaka.

Preden moreš reči: »Zdaj sem III-IV«, moraš prestopiti I-II.

Križaljka „Netopir“

Pomen besed:

Vodoravno: 2. Pokošena trava. 5. Letni čas. 8. Je pika, vejica, podpičje... 9. Letni pridelek.

Navpično: 1. Melje zrna v moko. 2. Število. 3. Vzklík. 4. Nikalnica. 5. Za hojo določen prostor. 6. Organ vida. 7. Žensko krstno ime.

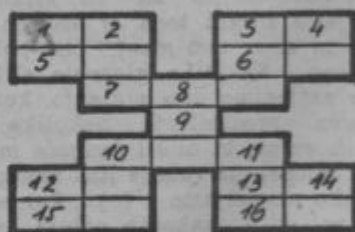
Rešitev križaljke »Metulj«

Navpično: 1. kos. 2. Vir. 4. Simon. 5. Mojca. 7. Vera. 8. Klis. 10. to. 11. uš. 12. kl. 13. ak.

Vodoravno: 3. os. 5. ml. 6. stv. 8. kor. 9. metulj. 12. Korošica. 14. Ina. 15. sak.

Zlogovnica

Vodoravno: 1. sokol (srbohrvaško), 3. narodni ples, 5. žensko krstno ime, 6. del sobne oprave, 7. ime za Savo v P'anici, 9. predlog, 10. boginja smrti pri

starih Slovanih, 12. mama, 13. reka v mežiški kotlini, 15. pokrajina pod Velebitom, 16. reka pri Monostru (na Madžarskem).

Navpično: 1. sredstvo za pranje, 2. reka, ki priteka iz Plitvičkih jezer, 3. kraj na otoku Visu, 4. vinska trta, 8. gorovje v Primorski banovini, 10. rovnica, 11. namen, 12. majhen (določna oblika), 14. vodna žival — postna jed.